

De Kunst en de Regels

(1) Een lacune in mijn opleiding die tegenwoordig niet meer mogelijk is: op internet wemelt het van de leesdossiers waarin scholieren een
5 samenvatting plus exegetische geven van literaire werken. Het is maar dat u het weet, mocht u ook iets in te halen hebben.

(2) De kernregel uit het bekende
10 zestiende-eeuwse mirakelspel¹⁾ *Mariken van Nimwegen* is een noodkreet die vreemd eigentijds aandoet: “Door d’onkonstige gaat die konste verloren”²⁾. Mariken heeft het over de
15 ‘seven vrie consten: rethorijcke, musijcke, logica, gramatica ende geometrie, arismetica ende alkenie’³⁾. Ik zou daar vijf eeuwen
20 onderzoek, zorg en zo meer aan willen toevoegen. Wie daarvan de kunst niet verstaat, kan volgens Mariken slechts schade aanrichten. Het is dus een oude, maar helaas
25 brandende kwestie.

(3) Een paar voorbeelden uit de zorg. Een huisarts meldt dat hij vijf A4’tjes

moest invullen om dieetvoeding voor een terminale patiënt te bemachtigen. De minuten-registratie van zorg
30 ‘achter de voordeur geleverd’ is berucht. Hoe moet de tijd van de ingang van een flat naar de patiënt op de tiende etage geregistreerd
35 worden – wat geldt hier als voordeur? Of het consult met de huisarts op diens kantoor, wat dus geen achter de voordeur geleverde zorg is? De regels van hen die de kunst
40 niet verstaan, staan hier de kunst van goede zorg in de weg.

(4) Het nare is dat de regels het snelst groeien waar ze de meeste schade aanrichten. Waarom? Noem
45 het de Wet van Mariken. Ze draait om het begrip *tacit knowledge*⁴⁾, een idee van Michael Polanyi. Het gaat om ervaringskennis die niet in een boekje is op te schrijven en die niet
50 overdraagbaar is door een paar uur instructie of een korte inwerkperiode. Vakken vullen, bollen pellen en boompjes stekken vergen vrijwel geen ervaringskennis (ik kom uit de

55 buurt van Boskoop, dus ik spreek uit
ervaring). Je kunt vanaf dag één aan
de slag. Voor meesters en juffen,
wetenschappers en verzorgenden is
dat wel anders – en de lijst is natuur-
60 lijk veel langer. Wat is immers een
goede docent, verzorgende, of
onderzoeker? Dat is lastig te zeggen
– en dus is er volop ruimte voor
regels die dat specificeren. (Denkt u
65 dat zulke regels er ook zijn voor
onkruidwieders en vakkenvullers?
Welnee. Daar zie je direct of het werk
goed gedaan is.)

(5) Tegelijk zijn regels het schade-
70 lijkst juist daar waar veel ervarings-
kennis is. De regels van onwetende
buitenstaanders dwingen de er-
varingsdeskundigen hun werk naar
de verkeerde maatstaven te beoor-
75 delen en uit te voeren, en daar
bovendien veel tijd aan te besteden.
Denk aan het construeren van rang-
lijstcriteria, het tellen van stappen en
minuten, en het aanvinken van vak-
80 jes in grote tabellen (ik spreek op-
nieuw uit ervaring). Meestal zonde
van de tijd, en geen kunst. Maar er is
meer.

(6) Weet u wie daar het slechtst
85 tegen kunnen? Juist, de meest
'konstigen'. De mensen die om de
leerlingen het onderwijs in gingen,
die uit nieuwsgierigheid wetenschap-
per werden, en die in de zorg werken

90 omdat ze willen verzorgen. Dat zijn
de mensen die de moed het eerst in
de schoenen zakt. De regels groeien
niet alleen sneller waar meer er-
varingskennis aan het werk is, maar
95 ze jagen er ook juist de mensen met
passie en toewijding weg.

(7) Dat is geen toeval. Het opbouwen
van ervaringskennis vraagt intrin-
sieke motivatie. Wie intrinsiek ge-
100 motiveerd is, ontleent bevrediging
aan werk dat goed gedaan wordt. En
wordt dus sneller gedemotiveerd
door regels die het verkeerde eisen
en meten. Die persoon kan het niet
105 opbrengen nóg eens de les aan te
passen aan de Citotoets, de ver-
goedingscriteria van de verzekeraar
na te kijken, of de impactscore van
een wetenschappelijk tijdschrift te
110 vermenigvuldigen met het aantal
publicaties. Die gaat dan maar iets
anders doen.

(8) Maakt u zich geen zorgen om de
anderen, de mensen die werk vooral
115 als bron van inkomsten zien. Zij red-
den het wel. Maar wees eerlijk: dit
zijn de 'onkonstigen'. Waar zij de
regels gaan bepalen – en, als het
even kan en met de beste bedoe-
120 lingen, ook uitbreiden, 'optimaliseren'
en in 'targets' vertalen – daar wordt
het slecht toeven. Daar gaat de
'kunst' verloren, leert ons de Wet van
Mariken.

naar: Dirk Bezemer

uit: www.groene.nl, 25 november 2015

*Dirk Bezemer is hoogleraar aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van
Rijksuniversiteit Groningen. Hij publiceert regelmatig columns in het
opnieuwweekblad De Groene Amsterdammer.*

- noot 1 mirakelspel: een middeleeuwse vorm van toneel waarin een heiligenleven wordt verbeeld of waarin een wonder centraal staat.
- noot 2 'Door d'onkonstige gaat die konste verloren' betekent vrij vertaald: Door de onkundigen gaat de kunst verloren.
- noot 3 'seven vrie consten: rethorijcke, musijcke, logica, gramatica ende geometrie, arismetica ende alkenie' betekent: de zeven vrije kunsten: retorica, muziek, logica, grammatica en meetkunde, rekenkunde en alchemie.
- noot 4 *tacit knowledge*: kennis die alleen dankzij ervaring kan ontstaan en vaak intuïtief wordt toegepast.

Tekst 2 De Kunst en de Regels

- 2p 20 In alinea 4 van tekst 2 wordt het begrip *tacit knowledge* geïntroduceerd. Welke vier van onderstaande groepen zouden beschikken over *tacit knowledge*, gelet op de strekking van de tekst? Kies uit: bollenpellers, buitenstaanders, 'konstigen', managers, onderwijzers, 'onkonstigen', patiënten, scholieren, verzekeraars, verzorgenden en wetenschappers.
- 2p 21 De titel van tekst 2 luidt 'De Kunst en de Regels'. Leg uit wat de verhouding is tussen de Kunst en de Regels, gelet op de strekking van de tekst. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.
- 1p 22 Wat is het tekstdoel van tekst 2, gelet op de strekking van de tekst? 'De Kunst en de Regels' is een
- A beschouwing, want de kernregel uit Mariken van Nimwegen wordt vanuit verschillende invalshoeken in een moderne context geplaatst.
 - B beschouwing, want van diverse beroepen in onderwijs, onderzoek en zorg wordt bekeken of de Wet van Mariken erop van toepassing is.
 - C betoog, want aan de hand van de Wet van Mariken wordt gepropageerd dat het snel groeiende aantal regels bij ervaringsberoepen een kwalijke zaak is.
 - D betoog, want door het geven van schrijnende voorbeelden wordt bepleit dat we werk niet vooral als bron van inkomen moeten zien.

In alinea 4 en 5 van tekst 2 komen de praktijkgerichte en de ervaringsgerichte beroepen aan de orde. Tussen beide groepen staan enkele inhoudelijke tegenstellingen centraal.

- 3p 23 Noem drie van deze inhoudelijke tegenstellingen. Neem daartoe onderstaand schema over en vul het in.

praktijkgerichte beroepen	ervaringsgerichte beroepen
1a)	1b)
2a)	2b)
3a)	3b)

In alinea 4 en 5 van tekst 2 wordt de Wet van Mariken besproken. Deze bestaat uit twee wetmatigheden.

- 4p 24 Benoem elk van deze wetmatigheden en leg voor elk van deze wetmatigheden uit wat de oorzaak ervan is.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 80 woorden.

In alinea 4 tot en met 8 van tekst 2 wordt de houding besproken die de 'konstigen' en de 'onkonstigen' innemen ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist.

- 4p 25 Neem onderstaand schema over en benoem wat volgens tekst 2 de essentiële verschillen in houding zijn tussen de leden van de twee groepen ten aanzien van werk dat *tacit knowledge* vereist.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

de 'konstigen'	de 'onkonstigen'
1a	1b
2a	2b

- 2p 26 Wat wordt er, gezien de strekking van tekst 2, in deze tekst bepleit?
- A dat de beoordeling van werk alleen wordt uitgevoerd door mensen die dat werk zelf doen of gedaan hebben
 - B dat 'konstigen' meer tijd aan hun werk moeten kunnen besteden en daarom met rust moeten worden gelaten
 - C dat voor alle beroepen dezelfde regels en beoordelingsnormen gaan gelden
 - D dat werk waarvoor veel ervaringskennis nodig is, moet worden beoordeeld aan de hand van normen die door vakgenoten zijn opgesteld

tekstfragment 4

(1) Jos de Blok, directeur van Buurtzorg, houdt vast aan het principe van kleinschaligheid. Veel thuiszorgondernemingen gaan volgens hem onderuit door een topzwaar apparaat, dat vooral gericht is op het controleren van het personeel. (...)

(2) “Mensen die ver afstaan van de dagelijkse praktijk, bedenken oplossingen, altijd uitgedrukt in geld, die los staan van de werkelijke problemen. De budgetten staan centraal, de uurtarieven, de productienormen, maar de vraag naar de beste weg voor de betrokken persoon komt nauwelijks aan bod. Dit zie je in de hele wereld terug en ik word overal uitgenodigd erover te spreken, van China en Japan tot Canada en Finland.

(3) Vanaf de jaren tachtig heeft in veel landen de gedachte postgevat dat je door bedrijfsmatig handelen komt tot betere oplossingen, meer kwaliteit en lagere kosten – wat je dan door allerlei marktprikkels afdwingt. Maar in al die landen zie je het omgekeerde gebeuren. De kosten zijn gestegen en er heerst ontevredenheid bij cliënten en professionals.”

*naar: Stevo Akkerman
uit: Trouw, 1 maart 2016*

- 2p 27 Citeer uit tekstfragment 4 de zin die het best aansluit bij de hoofdgedachte van tekst 2.

In alinea 3 van tekstfragment 4 worden twee nadelen van de huidige praktijk genoemd die niet, of slechts impliciet in tekst 2 aan de orde komen.

- 2p 28 Welke nadelen zijn dat?

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.